

Fəzail İsmayıl Böyükkişi

Bütün Azərbaycan Ocaqları, Abbas Lisaninin hüquqlarının müdafiə komitəsinin müavini

(əvvəli ötən sayımızda)

Şah İsmayıl Xətəinin və atababalarının yaratdığı şiyəlik türk millətinin Turan bayrağı altında birləşməsinə böyük engel törətməmişdir. Əlbəttə, Osmanlı dövlətlərini Məhəmməd Əmin təkəkkür-lü Sultanlar idarə etsəydi bir millət olmalarına baxmayaraq heç zaman Nadir Şahla Sultan Mahmud, yaxud Şah İsmayıl Sultan Səlim, yaxud da İldırım Bəyazid-lə Əmir Teymur bir-birini qanına qəltan etməzdilər. İndi də Əmin bəyə həsr etdiyim "Əmin bəyin ruhuyla söhbətim" poemasının son bəndlərini oxucuların diqqətinə çatdırım:

...Qatır da götürməz qulun yükünü,
Daha demədiyim bir söz qalmadı.
Rüşvət tuluğuymuş qurtuluş günü,
Əmin bəy son deyənlər dövlət olmadı.

İnsanlığa hüdudu yox nifrətin,
Üfürülər yanan közdə qalmışam.
Burda yeri varmı sözün-söhbətin,
Düzü demişəm ki, düzdə qalmışam.

Bəsimdir mərdliyim, saflığım, düzüm,
Mühacirətdəyəm mən də Vətəndə.
Əmin bəy varlığım, mənlüyüm, özüm,
Əmin bəy olasan gəlib-gedəndə.

Haqq deyənə tonqallarda yandırar,
Dir-dir dərisini soyarlar.
Qanmazlar qanını belə qandırar,
Sonra da adını kafir qoyarlar.

Allah məndə, mən Allahda varamsa,
Mən necə Əmin bəy kafir olaram.
Şeyrimlə əbədi bəxtiyaramsa,
Demək haqqı deyən şair olaram.

Tonqadan ta bəri Nadir şahla tək,
Başçım kim olubsa birinci sənənlər!!!
Ən qədim keçmişdən, son sabaha tək,
Əbədi sevilən bir inci sənənlər.

O əziz ruhuna and içirəm ki,
Adınla hər zaman fəxr edəcəyəm.
Fəzlimlə dahimi düz seçirəm ki,
Mən sənənin yolunla düz gedəcəyəm.

"Əmin bəyin ruhuyla söhbətim" poemamda da onu korifey bir siyasətçi kimi qüdrətli türk sultanlarının və Nadir şahların cahangirliyindən qat-qat üstün tutmuşam. Bəli, müdriklər doğru deyib. Haqlı kimdirsə, güclü odur. Amma kim güclüdürsə bu o demək deyil ki o haqlıdır... Bir sözle müdriklik və ağıl qızlıncından tutmuş atom bombasına qədər bütün silahlardan güclüdür. Əslində, insanları öldürmək asan, canı sağlam, ruhu yüksək cəmiyyətdə yaşatmaqsa çətin-dir. Bunları yalnız bütün varlığı ilə Allaha inanan ədalətli dövlət başçıları bacarar. Bəli, diktatorluq bəşəriyyətin fəlakətidir, demokratiya və azad düşüncəyə bəşəriyyətin nicatıdır!!!

Əmin bəy də ömrü boyu dünyanın ən qüdrətli, ən demokratik siyasətçisi kimi bu müqəddəs ideala qulluq etmişdir.

Onun ən qüdrətli siyasi xadim olduğunusa dünyanın demokratiya ruhlu dövlət xadimləri mütəfəkkirləri ən yüksək kürsülərdən söyləmişlər və onun fikirlərindən mötəbər məclislərdə

nümunələr gətirmişlər.

Məhəmməd Əmin bəyin elmi külliyatı çoxdan demokratik düşüncəli dünya siyasətçilərinin, mütəfəkkirlərinin, filosoflarının, ziyalıların, alimlərinin diqqətini özünə cəlb etdiyindən onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunmuşdur. Eyni zamanda, dünyanın qüdrətli dövlətlərinin ziyalıları Yaponiyadan tutmuş ABŞ-a qədər Məhəmməd Əmin bəyin elmi irsini dərinlən tədqiq edərək bu elmin müxtəlif sahələrində kəşflər edərək alimlik dərəcələri almışdılar. Məhəmməd Əmin bəyin elmi irsini ən çox tədqiq edən və bu elmi irsi Əmin bəyin il dönümlərində, yubileylərində yayımlayan ölkə qardaş Türkiyə Respublikasıdır. **Axi Əmin bəyin məzarı da bu qardaş ölkədədir. Məhəmməd Əmin bəyin ədəbi tədqiqat əsərlərindən biri də "Azərbaycan şairi Nizami" əsəridir. Məhəmməd Əmin bəy bu əsəri da-**

"Azadlıq dünyanı əhatə edən bir fikirdir. Bir tək insan, bir tək əsir millət qaldıqca dünya həqiqi azadlıq və əmniyyət üzünə görə bilməz". 1918-ci ilin mayısındakı tarixi qərarları ilə azad millətlər dəstəsində yer alan Qafqasiya millətlərinin azad millətlərin müqəddəratları ilə bağlanmışdır. Rusiyadan ayrılmanın bir irtica, başqalarından ayrılmanın bir inqilab olduğunu söyləyən sovet diktatoru Stalin ölmüşdür, amma onun ikiüzlü sistemi-stalinizm hələ qalmaqdadır. Bu sistem gün keçdikcə dünya həqiqətləri ilə qarşılaşmaqda haqq ilə batıl, yalan ilə doğru üz-üzə gəlməkdədir. Şübhəsizdir ki, bir gün həqiqət parlayacaq, azadlıq əsasını, BM prinsipi və insan haqlarını tutan tərəf qalib gələcəkdir. Bu qalibiyyət qüvvəti qızıl istibdad zülmü altında inləyən əziz vətənimizdə 1918-ci ilin 28 mayı kimi yenedən doğacaqdır. Buna qətiyyənlər şübhə etməyiniz.

Vətəndaşlar! Üçrəngli İstiqlal bayrağını döşlərinizdə gəzdiren buradakı vətən ayrırsınız bizlərdən,

orada hər türlü (formada) qorxu və təhdid altında qəlbləri istiqlal eşqi ilə çırpınan azadlıq ayrırsınız sizlərə candan salamlar göndərir. 28 mayıs istiqlal qurbanlarının əziz ruhları huzurunda hörmətlə əyilir və hər iki tərəfi birləşdirən milli böyük həsrəti şairin deyişi ilə dilə gətirirəm:

**Sən bizimsən, bizimsən, durduqca bədənimdə can,
Yaşa, yaşa, çox yaşa ey şanlı Azərbaycan!**

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Azərbaycan İstiqlalının 35 illiyi ilə bağlı 1953-cü ildə Amerikanın səsi radisosunda Azərbaycana müraciəti.

Bu əsəri 1884-cü il yanvar ayının 31-də anadan olan Azərbaycan Milli Qurtuluş Hərəkatının böyük ideoloqu Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin anadan olmasının 136-cı ildönümünə və Azərbaycan ərazisinin bütövlüyü Oğuz Türklərinin milli istiqlalı uğrunda ye-

nilməz mübariz, hazırda 16 il həbs cəzasına və 2 il siyasi fəaliyyətlə məşğul olmaması üçün uzaq Yəzdə sürgün edilən 18 fevral 1967-ci ildə Ərdəbil şəhərində anadan olan Abbas Lisaninin anadan olmasının 54-cü ildönümünə həsr edirəm. Müqəddəs amal və mətləb sahibi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və Abbas Lisaninin Oğuz Türklərinin qəlbində əbədi yaşayan tarixi şəxsiyyətlərdir. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə vətən və millət uğrunda öz haqq mübarizəsini şərəflə başa vuraraq haqq dünyasına qovuşsa da Abbas Lisaninin vətən və millət uğrunda haqq mübarizəsi hələ qarşıdadır. İnşallah onun bu haqq mübarizəsi Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin milli dövlətçilik ideologiyasından və çoxşaxəli elmi irsindən bəhrələnerək Azərbaycan ərazisinin bütövlüyü və Vahid Azərbaycan Demokratik Respublikasının dünyanın ən qüdrətli dövlətlərindən biri olması ilə nəticələnecek!!!

Müəllif

Davamız Azərbaycan davasıdır!

hi Nizaminin anadan olmasının 800 illik yubileyi mənasibətilə qələmə almışdır. Lakin üzlaşdı-yi mühacirət çətinlikləri (belə ki, 1931-ci ildə Məhəmməd Əmin və mühacirətdə olan məsləkdaşları Stalinin göstərişi və Atatürkün əmri ilə Türkiyə Respublikasını tərk etməyə, 1931-1948-ci illərə qədər Avropa ölkələrində mühacirətdə yaşamağa məcbur olmuşlar) və 1939-1945-ci illər arasında baş verən ikinci dünya müharibəsinin çətinlikləri bu əsəri vaxtında yazmağa (yəni 1941-ci ildə Nizaminin 800 illik yubileyinə qədər tamamlamağa imkan verməmişdir. Beləliklə, Əmin bəy üzlaşdı-yi çətinliklərə görə bu əsəri yalnız 1950-ci ildə tamamlayıb, 1951-ci ildə kitab şəklində nəşr elətdirə bilmişdir. Vaxtın belə uzun çəkəməsinə təəssüflənən Əmin bəy "Azərbaycan şairi Nizami" əsəri nəşr olunduqdan sonra belə demişdir: "Hər-gah bu əsər mənim istədiyim ki-

mi 1941-ci ilə qədər yazılıb nəşr olunsaydı, bəlkə də, mən Nizami yaradıcılığını belə mükəmməl şəkildə tədqiq edə bilməzdim. Vaxtın uzun müddət çək-məyi, eyni zamanda, Avropa dövlətlərinin (Polşada, Rumin-yada, Fransada, Almaniyada və digər ölkələrin) kitabxanalarında Nizami yaradıcılığına dair tədqiqat əsərləri ilə tanış olduqdan sonra "Azərbaycan şairi Nizami" əsərini hərtərəfli mə-lumatlara əsaslanaraq daha dol-ğun qələmə ala bildim. (Onu da deyim ki, Əmin bəy mühacirətdə olduğu Avropa ölkələrində Polşada polyak dilində iki kitab, alman dilində iki kitab, fransız dilində isə 4 kitab nəşr et-dirmişdir. Eyni zamanda Əmin bəyin fars dilində və rus dilində də bir çox kitabları nəşr olunmuşdur. Həmçinin Əmin bəy bir çox xarici ölkələrin, ədiblərinin, şairlərinin əsərlərini həmin illərdə doğma dilimizə tərcümə edib kitablar şəklində nəşr etdirmiş-

dir. Bu da Əmin bəyin poliqlot kimi də, tərcüməçi kimi də kamilliyini göstərir. Doğrudan da Azərbaycan poeziyasının və dünya poeziyasının günəşi sayılan Nizaminin əsərlərini həm şərq şərqşünasları, həm də qərb şərqşünasları XVII-XVIII-XIX əsrlərdən başlayaraq çox dərin və əhatəli şəkildə tədqiq etmişdilər. XX əsrdə Sovet şərqşünaslarından akademik Krimski, akademik Bertles Nizaminin əsərlərini tədqiq etmək sahəsində böyük işlər görmüş-lər. Azərbaycan şərqşünasları-na və ədəbi tədqiqatlara gəldik-də isə deməliyik ki, bu sahədə akademik Həmid Araslı, akade-mik Məmməd Cəfər, akademik Kamal Talıbzadə, professor Rüstəm Əliyev və digər onlarla alimlərimiz, şairlərimiz Nizami yaradıcılığını tədqiq etmişlər, yaxud da bu haqda öz fikir və mülahizələrini söyləmişlər.

Məhəmməd Əmin bəyin 130 illik yubileyində mən də Əmin

bəyin elmi və ədəbi irsinə aid respublika mətbuatının müxtəlif qəzetlərinin səhifələrində ("Bütöv Azərbaycan", "Təzadlar", "Paralel", "Kredo" və s.) silsilə məqalələrlə çıxış etdim. Eyni zamanda Əmin bəyin "Azərbaycan şairi Nizami" əsəri haqqında da "iki korifey üz-üzə" başlıqları altında silsilə məqalələrlə çıxış edərək müfəssəl söhbət açdım. Böyük Əmin bəy "Azərbaycan şairi Nizami" əsərində Nizami yaradıcılığı ilə Füzuli yaradıcılığı-nı müqayisə etdikdən sonra on-ların sənətkarlıq qüdrətini belə dəyərləndirir: "Nizami də, Füzuli də dahi sənətkarlardır. Dahilərsə müqayisə olunmaz"lar. Mən də Əmin bəyin "Azərbaycan şairi Nizami" əsərini təhlil etdikdən sonra bu fikrə gəldim: "Nizami də, Əmin bəy də korifeydir. Hər-gah Nizami poeziya ilə məşğul olmayıb siyasətlə məşğul olsay-dı Əmin bəy kimi ən korifey siya-sətçi olardı. Yaxud da Əmin bəy siyasətlə məşğul olmayıb, poeziya ilə məşğul olsaydı, Nizami kimi korifey şair olardı. Ona görə də bu hər iki mütəfəkkir sənətkarı qiymətləndirərək belə deyirəm. "Korifeylər müqayisə olunmaz-lar!"

Əmin bəy "Əsrimizin Siya-vusu əsərində" sevgili Azər-baycanı ilə fəxr edərək deyirdi ki Şərqdə ilk dramaturq (Mirzə Fətəli Axundzadə), ilk bəstəkar ye-tirən də (Üzeyir Hacıbəyli) və ilk demokratik Cümhuriyyət quran da Azərbaycan olmuşdur. Əmin bəyin ictimai-siyasi fəaliyyətinə diqqət yetirəndə görürük ki, onun bu fəaliyyəti sanki Azər-baycanın bütöv, Azərbaycan xalqının xoşbəxt olması üçün Tanrının yazdığı alın yazısıdır. Belə ki, Əmin bəyin ictimai-siyasi fəaliyyətə başladığı 1902-ci ildən 1955-ci ilə qədər tarixinə diqqət yetirəndə görürük ki, o harda və hansı şəraitdə ictimai-siyasi fəaliyyət göstərirsə onu bütün varlığıyla təşnə-təşnə

(davamı gələn sayımızda)